

KISKANÇLIK

diliğinden iyi ya da kötü değildir. Ancak ortaya konuş biçimine, niyete ve kişinin ahlâkî olgunlaşmasına olan katkısına göre bir değer kazanır. Bu açıdan olumlu bir kıskançlık kişiliğinin meydana gelmesinde ahlâkî bir fazilet olarak kabul edilir. Hz. Peygamber'in bazı hadislerinde bu anlamdaki kıskanma üstün bir karakter özelliği diye zikredilmiş ve müminlere olduğu kadar Allah'a ve Peygamber'e de izâfe edilmiştir (*Müsned*, I, 408; II, 235, 301, 326, 343, 387, 520, 536; Buhârî, "Nikâh", 107, 108; Müslim, "Li'ân", 17, "Tevbe", 32-38; Tirmizî, "Rađâ", 14). Allah'ın kıskanması din dilinde "gayretullah" şeklinde ifade edilir ve yaptıkları kötü, çirkin, haksız işlerle gayretullahla dokunanların mutlaka ceza göreceklere inanılır. Kıskançlığı, "kişinin sevdiği ve sahip olduğu bir şeye başkasının ortak olmasından hoşlanmaması" diye tanımlayan Kuşeyrî de hadiste Allah'ın kıskançlıkla nitelendirilmesini bu tanıma uygun olarak açıklamaya çalışır. Ona göre Allah'ın kıskanması, "kulu üzerinde ulûhiyyet hakkının sadece kendisine ait olmasından dolayı yalnız kendisine ibadet ve itaat edilmesini istemesi, bu konuda başkasının ortak kılınmasına razı olmaması" demektir (*er-Risâle*, II, 512).

Kıskançlığın olumlu ve olumsuz yönlerini birbirinden ayırt etmek önemlidir. Bazı kıskançlık belirtileri vardır ki görünüşte dinî-ahlâkî endişe ve hassasiyetin zaaf vurumu gibi olsa da çok defa şahsî düşünceler ve bencilce dürtülerden kaynaklanır. Gerek Resûl-i Ekrem'in hadislerinde gerekse müslüman âlimlerin açıklamalarında kıskançlık duyguları arasındaki bu ayrım dikkat çekildiği görülmektedir. Nitekim bir hadiste Allah'ın sevdiği ve sevmeyişi kıskançlık çeşitlerinin bulunduğu belirtilerek birincisinin haklı bir şüpheye dayanan kıskanma, ikincisinin ortada şüphelenecek bir durum yokken ortaya konan kıskançlık olduğu ifade edilmiştir (İbn Mâce, "Nikâh", 56; ayrıca bk. İbn Kayyim el-Cevziyye, s. 82). İffet ve namusu koruma yönündeki kıskançlığı kocaya düşen bir görev olarak gören Gazzâlî bu konuda aşırı gitmeyi de doğru bulmamakta ve orta yolu tavsiye etmektedir. Ona göre sonu kötülüğe varacak davranışlara göz yummamak gerekir; fakat kadınla ilgili haksız bir kanaatin oluşmasına yol açacak şekilde gereksiz yere vesveseye kapılmak da doğru değildir. Meselâ kadınların gizli hallerini araştırmaya (tecesüs) varacak kadar kıskançlıkta aşırılığa

sapmak yanlış ve zararlıdır. Ayrıca bu, Allah'ın Kur'an'da açıkça yasakladığı (el-Hucurât 49/12) suizanna girer (*İhyâ*, II, 38-39). Şa'rânî de Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye atıfta bulunarak açık bir şüphe durumu bulunmadan zan ve vehme dayanarak kadınların davranışlarını sınırlamanın, onların mescidlere gitmesini engellemenin akıl dışı olduğunu, nitekim ashabin önde gelenlerinden bazılarının, "Eğer Hz. Peygamber bugün yaşasaydı da kadınların neler yaptığını görseydi ... mutlaka onların mescidlere gitmesini yasaklardı" (Buhârî, "Ezân", 163; Müslim, "Şalât", 144) şeklindeki sözlerinden dolayı Hz. Aîşe'yi eleştirdiklerini ifade eder. Bu halde sadece Allah Teâlâ'nın dininde belirlemiş olduğu özel durumlarda kıskançlık gereklidir. Bu sınırları aşan her kıskançlık aklın sınırları dışında olup yersiz duygulardan kaynaklanan bir davranıştır. İnsanın kıskançlık duygusunun tesiriyle eşinin sırlarını açığa çıkarmaya kalkışması da yanlıştır. Kıskançlıkta aşırı giden kişi, Allah'ın kötülük saymadığı bir konuda kendisinin Allah'tan daha duyarlı olduğunu iddia etmiş sayılır (*el-Yevâkit ve'l-cevâhir*, II, 42). Bazı hadis kitaplarında "Gayretü'n-nisâ" gibi başlıklar altında ayrı bölümlerin yer aldığı, bu bölümlerde özellikle Hz. Peygamber'in eşlerinin kıskançlıklarını yansıtan olaylara yer verildiği görülür (meselâ bk. Buhârî, "Edeb", 23, "Nikâh", 107, 108, "Talâk", 5, "Menâkıbü'l-enşâr", 20, "Tevhîd", 32; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 74-76, 83, 88).

Klasik ahlâk kitaplarında kadının kıskanç tabiatına dikkat çekilmekte ve bunun sebep olacağı sıkıntılara işaret edilmektedir. Kınalızâde Ali Efendi'ye göre aşırı kıskançlık daha çok kadınlara has bir durum olup erkek tarafından bunun dikkate alınmaması aile huzurunun bozulmasına yol açabilir. Özellikle çok kadınla evlilik durumunda bu olumsuzluklar daha fazla açığa çıkabilir (*Ahlâk-ı Alâi*, II, 32). İbn Kayyim el-Cevziyye ise çoğunluğun görüşüne aykırı olarak kıskançlık duygusunun erkeklerde daha baskın olduğunu ileri sürer. Ona göre kadının kıskançlığı, onun tabiatındaki gücün dışı vurmasından ziyade kocasının çok evli olduğu bir aile düzeni içerisinde yaşamaktan dolayı ortaya çıkar. Bununla birlikte dinî ve içtimaiî telakkilere bağlı olarak kadın kocasını başka kadınlarla paylaşmaya alışabilir. Fakat erkek için böyle bir durum söz konusu değildir (*Ahlâk-ı Bârü'n-nisâ*, s. 84).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, III, 401; *Lisânü'l-'Arab*, "ğyr" md.; *Tâcü'l-'arûs*, "ğyr" md.; *Müsned*, I, 408; II, 235, 301, 326, 343, 387, 437, 520, 536, 539; III, 107, 372, 390; V, 354; VI, 58, 88, 150, 202, 279; Buhârî, "Ezân", 163, "Eymân", 25, "Talâk", 5, "Tefsîr", 66, "Hibe", 8, "Nikâh", 97, 107, 108, "Menâkıbü'l-enşâr", 20, "Edeb", 23, "Tevhîd", 32; Müslim, "Şalât", 144, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 74-76, 83, 88, "Tevbe", 32-38, "Li'ân", 16, 17; Ebû Dâvûd, "Büyü", 89; İbn Mâce, "Ahkâm", 14, "Nikâh", 56; Tirmizî, "Menâkıb", 61, 62, "Birr", 70, "Rađâ", 14; Nesâî, "İşretü'n-nisâ", 3, 4; a.mlf., *İşretü'n-nisâ*, Beyrut 1409/1989, s. 34-41; İbn Hazm, *Tauku'l-hamâme: Güvercin Gardanlığı* (trc. Mahmut Kanık), İstanbul 1985, s. 238, 246; Kuşeyrî, *er-Risâle*, II, 512-518; Râğıb el-İsfahânî, *ez-Zerî'a ilâ mekârimi's-şerî'a* (nşr. Ebû'l-Yezîd el-Acemî), Kahire 1405/1985, s. 347; Gazzâlî, *İhyâ*, İstanbul 1318, II, 38-39; III, 167-169; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Ahlâk-ı Bârü'n-nisâ* (nşr. Nizâr Rızâ), Beyrut 1985, s. 82-94; Aynî, *Umdetü'l-kâri*, Kahire 1392/1972, XVI, 407-414; Şa'rânî, *el-Yevâkit ve'l-cevâhir*, Kahire 1378/1959, II, 42; Kınalızâde Ali Efendi, *Ahlâk-ı Alâi*, Bulak 1208, II, 32; Elmalılı, *Hak Dini*, IX, 6405-6406; N. Silamy, *Dictionnaire de la psychologie*, Paris 1967, s. 156.

HAYATİ HÖKELEKLİ

KISMET

(القسمة)

Daha çok insanların geçim vasıtası olan rızkın Allah tarafından belirlendiğini ifade eden terim (bk. BAHT).

KISMET

(القسمة)

Ortak malların taksim tekniği anlamında bir fıkıh terimi.

Sözlükte "bölmek" mânasına gelen **kismet**, fıkıhta şâyi hisseli mallarda ortakların hisselerinin muayyen hale getirilmesi, daha çok da terekenin mirasçılar arasında paylaşılması işlemini ifade eder. Şâyi hisseli ortak malların hak sahipleri arasında bölüştürülmesi adaletin sağlanması, yakınlar arasında haksızlık ve mağduriyetlerin giderilmesi açısından ayrı bir önem taşıdığından fıkıhta özenle üzerinde durulan bir konu olmuş, klasik literatürün miras hukuku bölümünde diğer ortaklık türlerini de kuşatan bir açıyla ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

Fakihler kismet, "Şâyi hisselerin tayin edilmesidir" şeklinde tarif ederler. Buna göre taksimden önce gayri muayyen olan

miras hissesi taksimden sonra muayyen hale gelir (Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî, II, 72; Bilmen, VII, 137; Ahmed Ferrâc Hüseyn, s. 12). Ölenin bıraktığı mallar (tereke) üzerindeki alacak haklarının, yani terekenin borçlarının öncelikle ödenmesi, borçların ödenmesinden sonra mal kalmışsa bu mal üzerinden ölenin vasiyetinin yerine getirilmesi taksim kapsamına giren işlemlerdendir. Vasiyetin de yerine getirilmesinden sonra kalan mal mirasçılara bölüştürülür. Hanefîler'e göre borca batık tereke mirasçılara taksim edilmez. Ancak tereke borçları karşılıyorsa taksimden önce borca yetecek kadar bir miktar ayrılmalıdır. Şâfiîler'e göre ise tereke borca batık bile olsa mirasçılara dağıtılabilir. Bu takdirde mirasçıların, payları oranında terekenin borcunu ödemeleri gerekir. Hanbelîler de bu görüştedir.

Taksim işlemi genelde ya mahkeme kararıyla (kazâî) veya taraflar arası anlaşmayla (rızâî) gerçekleşir. Taksim işleminin yargı kararıyla gerçekleşebilmesi için mirasçılardan en az birinin mahkemeye başvurarak taksimi talep etmesi şarttır; hâkim taksim talebi olmaksızın malların taksimine karar veremez. Mahkemece taksim talebinin dikkate alınabilmesi için de malın taksim edilebilir olması gerekir. Taksimi mümkün olmamanın ölçüsü, taksim edilmeden önce bir maldan elde edilen menfaatin taksimden sonra da ortakların tamamı veya bir kısmı için devam ediyor olmasıdır (Bilmen, VII, 142; Ahmed Ferrâc Hüseyn, s. 23). Taksimin resmî olarak talep edilmesinin sırasında bütün mirasçıların hazır bulunması şart olmayıp taksim talebinde bulunanlar mal sahibinin öldüğünü ve mirasçıların kimler olduğunu ispat etmektedir. Taksim sırasında mirasçılardan gâib olanlar varsa bunların hisseleri vekillerine, gâib mirasçı çocuk ise vâsisine teslim edilir (Burhâneddin el-Merginânî, IV, 33; Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî, II, 75). Hâkim, taksim işini bizzat kendisi yapamayacaksa taksim konusunda uzman olan bir kişi tayin eder. Taksim işinde uzman olan kişiler için fıkhîta mukassım, kassâm veya kâsım terimi kullanılmıştır. Mukassım resmî görevli bir kişi değilse harcadığı mesainin ücretini mirasçılardan alabilir. Mirasçılar arasında küçükler veya akıl hastaları bulunduğu takdirde taksim kuralı olarak mahkeme kararıyla yapılır. Ancak küçüğün veya akıl hastasının velisi veya vâsisi muvafakat etmişse taksim sulh yoluyla da yapılabilir.

Mirasçılar mahkemeye başvurmaksızın kendi aralarında taksime karar vermişlerse bu takdirde bütün mirasçıların yapılan taksime razı olması gerekir. Mirasçılardan biri dahi gâib olsa rızâî taksim mümkün olmaz. Yine mirasçılar arasında velisi veya vâsisi bulunmayan küçük veya akıl hastası bulunuyorsa hâkim tarafından bir vâsi tayin edilmedikçe taksim yapılamaz. Bütün mirasçıların muvafakati bulunması şartıyla rızâî taksimi bu işte uzman bir üçüncü şahıs da yapabilir.

Malların taksiminde haksızlığı önlemek, hoşnutsuzluğu en aza indirebilmek için "kısmet-i cem" ve "kısmet-i tefrik" diye ifade edilen özel bir yöntem uygulanır. Müşterek malların kısımlara ayrılmasına ve bölünen malın her ferdinde şâyi olan hisselerin birer kısımda toplanmasına kısmet-i cem' adı verilmiştir. Bu usulün uygulanabilmesi için ortak mal mütecânis parçalardan oluşmalıdır. Bu sebeple kısmet-i cem'e konu olacak mallar keyfî ve veznî yani ölçülür ve tartılır, biri diğeriyle aynı kıymette, aynı cinsten mallar ya da en azından kıymetleri arasında fazla fark bulunmayan aynı cinsten mallar olmalıdır. Hanefîler'e göre taksim ölçülüp tartılmadan göz kararıyla yapılamaz. Diğer üç mezhebe göre ise taksim alışveriş nitelikli olmadığından rızâyâ dayalı olarak göz kararıyla da yapılabilir. Kısmet-i cem'e konu olabilecek mallara örnek olarak hububat ve bakliyat gibi ölçülebilir; demir, kömür, altın ve gümüş gibi tartılır mallarla ceviz ve yumurta gibi sayılabilir, kumaş gibi uzunluk ölçüsüyle ölçülebilir, koyun ve sığır sürüsü gibi sayılabilir mallar zikredilebilir. Her ne kadar koyundan koyuna, sığırdan sığıra fark varsa da sayı çoğalınca sürünün taksiminde önemsenecek bir haksızlık söz konusu olmaz (Sahnûn, V, 506).

Kıymetleri birbirine eşit olmayan taşınır ve taşınmaz malların taksimi, malın her cüzüne şâyi olan ortaklık hisseleri malın belli kısımlarına taayyün ettirilerek yapılır. Kısmet-i tefrik adı verilen bu tür taksim usulü bölünmesi mümkün olan ve olmayan mallarda farklı şekillerde uygulanır. Müşterek malın taksiminde ortaklardan hiçbiri zarar görmüyorsa, diğer bir ifade ile ortaklardan her biri kendine isabet eden kısımda taksimden önce o maldan elde edilen menfaati elde etmeye devam ediyorsa o mal bölünebilir mal olarak kabul edilir. Bu tür malların ortaklar tarafından taksiminin talep edilmesi halinde taksim talep etmeyenlerin itirazı

dinlenilmez. Taksim sonucu ortaya çıkacak parça ve birimleri aynı değerde olmayan bir malın, meselâ bir arazinin taksimi ise ya eşdeğerde olan kısımların ayrı ayrı taksimi biçiminde veya arazinin metrekare eşitliğiyle değil farklı büyüklükte, fakat eşit değerde bölümlere ayrılması şeklinde yapılır. Arazi ekili ise üzerindeki ekinle birlikte taksim edilmeyip ekin hasat edildikten sonra mahsul ayrıca taksim edilir. Ortaklar arasında bir mutabakat sağlanmadığı sürece aynı cinsten olmayan mallar bir bütün olarak değerlendirilip taksim edilemez. Meselâ birine dükkân, diğerine tarla verilemez; her bir mal ayrı ayrı taksim edilir.

Taksimi kabil olmayan mallar kural olarak bölünmez. Bir hamam, bir kuyu, küçük bir oda, bir hayvan, bir araba, bir elbise, bir pırlanta veya inci böyledir. Ortakların hepsinin talep etmesi halinde hâkimin kâbil-i kısmet olmayan malı taksim yetkisinin bulunup bulunmadığı fakihler arasında tartışmalıdır. Bu tür mallar ortaklardan birine terkedildiğinde diğer ortaklar kendi paylarının değerini o mala bütünüyle sahip olandan tahsil ederler. Satıldığında ise bedeli aralarında hisseleri oranınca paylaşılır.

Ortaklar payların taksiminde ve hangi payın kime ait olacağına anlaşabilmişlerse anlaşma gereği her mirasçı kendine ayrılan kısmın sahibi olur. Eğer aralarında anlaşma yoksa payları tahsis ve temlik edebilmenin yolu ortaklar arasında payları kura ile tahsis ve temlik etmektir. Miras ortaklığının taksimle sona erdirilmesi kural olsa da bazı durumlarda taksim mirasçılar için tercih edilmeyip ortaklığın devam ettirilerek ortak malın menfaatinin paylaşılması usulüne de gidilebilir. İstihsanen cevaz verilen ve "muhâyee" adını alan bu usulde malın mülkiyeti yine mirasçılar arasında ortak olarak kalır. Buna karşılık mirasçılar muhâyee konusu malın kullanma hakkını veya gelirini bölüşmeyi tercih etmiş olurlar. Bir evin oturma hakkını, bir dükkânın kira ve bir hamamın işletme gelirini paylaşmak böyledir. Bu ise daha çok menfaatlerin taksimi genellikle kısmet-i tefrikle paylaştırıldığı takdirde ortakların kendi paylarına düşen kısımdan faydalanamayacakları mallarda söz konusu olur (bk. MUHÂYEE).

İster anlaşmayla ister kazâî kararlarla olsun sonuçları itibarıyla taksim bağlayıcıdır. Fevkalâde bir sebep olmadıkça taksimin iptali talep edilemez. Ancak taraflar taksimin başlangıcında muhâyerlik şartı

ileri sürmüşlerse, kabul edilemez ölçüde bir aldanma söz konusu ise, verilen malın taksimde belirlenen mal olmadığı iddia ediliyorsa, terekenin ödenmemiş borcu zuhur etmişse, taksime katılmamış bir mirasçı ortaya çıkmışsa, tahsis edilen mal üzerinde başkasının hakkının bulunduğu anlaşılırsa, yerine getirilmemiş bir vasiyet bulunduğu ortaya çıkmışsa taksimin iptali istenebilir ve iddianın ispatı halinde taksim iptal edilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sahnûn, *el-Müdevvene*, V, 464-506; Serahsî, *el-Mebsûl*, XV, 2-69; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 236-242; Burhâneddin el-Merginânî, *el-Hidâye*, Kahire 1936, IV, 31-40; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 488-507; Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'îlî'l-Muhtâr*, Beyrut 1395/1975, II, 72-80; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakkî'in*, Kahire 1389/1968, IV, 2; Bîlmen, *Kamus*², VII, 137-172; M. Abdürrahîm Kişkî, *el-Mirâşü'l-mukâren*, Kahire 1380/1961, s. 141-142; M. Cevâd Mağniyye, *Fikhü'l-İmâm Ca'fer es-Şâdık*, Beyrut 1404/1984, IV, 115-120; M. Ebû Zehre, *Ahkâmü't-terikât ve'l-mevârîş*, Kahire, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî), s. 273-282; Vehbe ez-Zühayfî, *Nazariyyetü'd-đamân*, Dimaşk 1402/1982, s. 152; Ahmed Ferrâc Hüseyin, *Kismetü'l-emlakî'l-müştereke fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Beyrut 1989; Hamza Aktan, *Mukayese li İslâm Miras Hukuku*, İstanbul 1991, s. 249-275.

HAMZA AKTAN

KISSA

(bk. HİKÂYE).

KISSA

(القصة)

Kur'an-ı Kerim'de tarihî kişilerle olaylara dair yer alan haberler ve bunlardan bahseden ilim.

Sözlükte “bir kimsenin izini sürmek, ardınca gitmek; bir kimsene bir haber veya sözü bildirmek” gibi mânalara gelen **kıssa** kelimesi bir kimse yahut bir şeye ait hadiselerin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılması / hikâye edilmesi ve bu niteliği taşıyan hikâyeyi ifade eder. Kelimenin bu etimolojik anlamı, kıssa türü hikâyede olayın adım adım izlenecek nitelikte önemli ve ilginç olmasıyla doğru ve gerçekçi olması niteliklerini ön plana çıkarır. Kıssanın hikâyeden farkı da bu nitelikleri dolayısıyla. Çünkü asıl anlamı “nakil” olan hikâyeye gerçekçi-hayalî, önemli-önemsiz başkalarına aktarılıp anlatılabilecek her tür olayı kapsar. Kur'an'da yer alan kıssalar için hikâyeye kelimesinin kullanılmaması da bu ayırımı dayandır. Zira

Kur'an kıssaları ibret alınacak olan, tarihî doğruluk ve gerçeklik niteliği taşıyan olaylardır. Bunların dışında kıssa kelimesi “söz (hadis), haber, mevzu, mesele, hal (şan, emr)” anlamlarına geldiği gibi muahhar Arapça'da “hikâye” (daha çok dinî ve ahlâkî), “tarih” (daha çok Endülüs Arapçası'nda) ve “dilekçe / hak talebi yazısı” mânalarını da ifade eder. Arap edebiyatında hikâyeye yerine kıssa kullanılır. Son devir Arap edebiyatında ise kıssa hikâyeye ve romanı da kapsayan bir türdür. Bugünkü Arap edebiyatında hikâyeye karşılığı olarak kıssadan başka “kıssa kasıra, ukûsa” kelimeleri de yer almaktadır (bk. HİKÂYE).

Kur'an'da kıssa kelimesi geçmez. Ancak isim olarak “hikâyeye”, masdar olarak da “hikâyeye etmek” anlamında **kasas** ile (Âl-i İmrân 3/62; el-A'râf 7/176; Yûsuf 12/3; el-Kasas 28/25) aynı kökten türeyen fiiller kullanılır. **Kassa** fiili iki yerde (el-Kehf 18/64; el-Kasas 28/11) “bir kimsenin izini sürüp ardınca gitmek”, diğer birçok yerde ise “peygamberlerin hikâyelerini anlatmak, haber nakletmek, hakkı, âyeti, rüyayı açıklamak, anlatmak” gibi anlamlarda kullanılmıştır (en-Nisâ 4/164; el-En'âm 6/57, 130; el-A'râf 7/7, 35, 101; Hûd 11/100, 120; Yûsuf 12/35; en-Nahl 16/118; el-Kehf 18/13; Tâhâ 20/99; en-Neml 27/76; el-Mü'min 40/78). Aynı kökten gelen **kısas** kelimesinin asıl anlamı iki kişiden her birinin diğerinin izini takip etmesidir. Bir fiil ve cezanın iki taraf için de geçerli (izlenmiş) olması sebebiyle bir terim anlamı kazanmış olup Kur'an'da dört yerde geçmektedir (el-Bakara 2/178, 179, 194; el-Mâide 5/45).

Kasas kelimesi ve türevleri dışında Kur'an'da bu anlamda **nebe'**, **enbâ'**, **hadîs** kelimeleri de geçmektedir. Sözlükte “önemli, yararlı ve büyük haber” mânasına gelen **nebe'** ve çoğulu **enbâ'** ile bu kökten türeyen birçok fiil Kur'an'da yer almaktadır. Hz. Âdem'in iki oğlu, Nûh, İbrâhim, Mûsâ ve Firavun, Âd, Semûd kıssalarıyla kıyamet ve gayb (âhiret) haberleri için **nebe'** ve **enbâ'** kelimeleri kullanılmıştır (bk. M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, “nb'e” md.). “Yeni söz, hâdis” anlamına gelen hadis de bazı âyetlerde “kıssa, hâdis, haber” mânasında geçmektedir. Hz. İbrâhim'in konukları (ez-Zâriyât 51/24), Mûsâ (Tâhâ 20/9; en-Nâziât 79/15), Cündüd, Firavun, Semûd (el-Burûc 85/17), kıyamet (el-Gâşîye 88/1) kıssa ve haberleri için hadis kelimesi kullanılmıştır. Ayrıca **mesel** de “kıssa, hikâyeye, destan” anlamında olmakla

birlikte darbimesellerde geçen kıssalar, bir hususu örnekleyerek çarpıcı ve etkili bir biçimde dile getirmek amacıyla genelde temsilî ve farazî nitelikte bulunur; tarihî gerçeklik ifade eden birer hadise ve hikâyeye olmaları şart değildir. Kur'an'daki kıssalarla emsali birbirinden ayıran en önemli nokta budur. Kur'an meselleri içinde her iki kategoriye giren örnekler vardır. Âdem ve İsrâ'nın yaratılışının temsilî, Ashâbü'l-karye ve İbn Meryem'in meselleriyle Nûh, Lût ve Firavun'un eşlerinin temsilîleri (Âl-i İmrân 3/59; el-En'âm 6/10, 11; Yâsîn 36/13) tarihî gerçeklik ifade eden çölde ateş yakan adam, sağanağa tutulmuş kimse, su sanılan aldatıcı serap, sivrisinek, örümcek, karasinek, şiddetli rüzgârın savurduğu kül, âciz köle, efendilerin çekiştiği köle vb. temsiller (bk. M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, “mşl” md.) sembolik ve farazî niteliktedir.

Mahiyetleri itibarıyla Kur'an kıssaları üçe ayrılır. 1. Tarihî kıssalar. Âdem ve iki oğlu, Nûh, Hûd, Sâlih, Lût, İbrâhim, İsmâil, İshak, Ya'kûb, Yûsuf, Şuayb, Mûsâ, Dâvûd, Süleyman, Eyyûb, Yûnus, Zeke-riyyâ, Yahyâ ve İsrâ gibi peygamberlerin kıssalarıdır. Bunlardan özellikle Yûsuf, Âdem, Mûsâ ve İsrâ'ya ait olanlar geniş yer tutar. Bazı şahsiyetlerle hadiselerle dair kıssalar da bu kategoriye girer. Üzeyr, Lokmân, Zülkarneyn, Firavun, Nemrûd, Kârûn, Ashâb-ı Kehf, Ashâbü'l-karye, Ashâbü'l-fil, Ashâbü'l-uhdûd gibi. 2. Kur'an'ın nüzûlü sırasında meydana gelen olaylar. Kur'an'da bu olaylar da kıssa formunda anlatılmıştır: İsrâ, mi'râc, hicret, Ahzâb, Bedir, Uhud, Hendek, Huneyn, Hamrâû'l-esed, Tebük savaşları ve seferleri, Bey'atürri'dvân ve Hudeybiye Antlaşması gibi. 3. Gaybî kıssalar. Bunlar yedi ayrı sürede anlatılan Âdem'in yaratılışı kıssasıyla kıyamet sahneleri, âhiret, cennet, cehennem, buralara girecek olanların durumu ve haberleri olup ibret için kıssa formunda anlatılmıştır.

Kıssalar uzun ve kısa olarak da iki gruba ayrılır. Uzun kıssalar Kur'an'da geniş yer tutar. Bir süreyi baştan sona kaplayan Yûsuf kıssasıyla Nûh, Hûd, İbrâhim, Mûsâ ve İsrâ kıssaları gibi. Kısa olanlar ya başka yerde uzunca anlatıldığı için kısa tutulmuştur -Mûsâ kıssasının Tâhâ, Kasas ve A'râf sürelerinde uzun, Nâziât'ta kısa olarak geçmesi gibi- veya Kur'an'ın indirilişi sırasında meydana gelmesi sebebiyle mâlûm olduğundan bir ibret hatırlatması kabildinden kısaca zikredilmiştir, fil ve uh-dûd kıssaları gibi. İbret için ardarda zik-